

УДК: 911.5 (477.43/44)

Омилянчик Д.О., студентка спеціальності 101 “Екологія”, ступеня вищої освіти “Магістр” КЗВО “Вінницька академія безперервної освіти”.

Науковий керівник: **Юглічек Л.С.** – кандидат біологічних наук, доцент, доцент кафедри екології, природничих та математичних наук КЗВО “Вінницька академія безперервної освіти”

ПЕРСПЕКТИВИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ МЕРЕЖІ СХІДНОГО ПОДІЛЛЯ

В статті досліджено проблему формування екологічної мережі Східного Поділля. Висвітлено, що об'єктом дослідження є природно-заповідний фонд регіону, який є основою для формування екологічної мережі. Для проведення досліджень були використані аналітичні методи для оптимальної оцінки структурних параметрів..

Ключові слова: екологічна мережа, природно-заповідний фонд, природоохоронні території.

The problem of formation of the ecological network of Eastern Podillya is investigated in the article. It is highlighted that the object of the study is the nature reserve fund of the region, which is the basis for the formation of the ecological network. Analytical methods for optimal estimation of structural parameters were used for research.

Key words: ecological network, nature reserve fund, nature protection territories.

Актуальність теми. За екологічних умов, що склалися в біосфері загалом, і в Україні зокрема, актуальним і відносно новим інтегрованим методом збереження біорізноманіття, захисту довкілля від подальшої деградації є формування національної екологічної мережі.

Екомережа – єдина територіальна система, яка утворюється з метою поліпшення умов формування та відновлення довкілля, підвищення природно-ресурсного потенціалу території України, збереження ландшафтного та біорізноманіття, місць оселення та зростання цінних видів тваринного і рослинного світу, генетичного фонду, шляхів міграції тварин через поєднання територій та об'єктів природнозаповідного фонду, а також інших територій, які мають особливу цінність для охорони навколишнього природного середовища і відповідно до законів та міжнародних зобов'язань України підлягають особливій охороні [1].

Мета статті. Основною метою дослідження є спроба дати відповіді на наступні запитання:

- що таке екологічна мережа України;
- для чого вона створюється;
- яка її структура, тенденції і проблеми формування;
- які перспективи реалізації екологічної мережі Східного Поділля.

Виклад основного матеріалу. Обґрунтування доцільності формування національної екологічної мережі. Після розбудови завершеної мережі природно-заповідних територій постає інше завдання – формування своєї національної екомережі. Як і вся природоохоронна громадськість Європи, Україна також розпочала на державному рівні закладати перші підвалини її

формування. Це відносно новий напрям природоохоронної діяльності, хоча такі ідеї висловлювалися вченими вже давно [2].

Природоохоронна діяльність є одним з основних пріоритетів у розвитку нашої держави. За роки незалежності розроблено досить ґрунтовну законодавчу базу у сфері охорони природи. Загалом за цей період прийнято понад 90 законів України, близько 100 постанов Кабінету Міністрів України, указів Президента України, приблизно вдвічі збільшилась площа природно-заповідного фонду нашої держави. В Україні сформувалась і активно діє мережа громадських природоохоронних організацій.

Проте екологічна ситуація в країні не поліпшилась, і після Чорнобильської катастрофи експертами оцінюється як критична. Під природними територіями залишилось лише 12% її загальної площі. Рівень забруднення екосистем перевищив їх здатність до самоочищення і самовідновлення, що призвело до їхньої деградації. Значній кількості організмів загрожує перспектива бути занесеними до “Червоної книги України”, яка вже налічує 541 вид рослин і 382 види тварин, та до “Зеленої книги України”, що включає 127 рослинних угруповань. Кількість видів рослин і тварин, стан яких викликає тривогу, з кожним роком збільшується. Традиційні методи природоохоронної діяльності вже не спрацьовують [3].

Нині охороняти потрібно не окремі види і розрізнені ділянки природних територій, як це практикувалось раніше, а цілісні функціональні комплекси. Саме на такому підході базується концепція створення екологічної мережі. Вона є інтегральною в організації збереження біотичного і ландшафтного різноманіття, поєднує в собі всі попередні системи охорони природи, пов’язує природоохоронну діяльність з різними секторами народного господарства (аграрним, транспортним, лісовим, туристичним тощо) і є основним елементом стратегії сталого розвитку.

Концептуально екомережа на даному етапі є інтегруючою ідеєю збереження навколишнього природного середовища. Це обов’язкова ланка, що поєднує в одне ціле всі концепції системи охорони природи. Її метою є відновлення генетичної, екологічної і функціональної нерозривної єдності біологічних систем як взаємообумовленої системи.

Результати досліджень. Функціонально-просторовий аналіз природно-заповідного фонду – аналіз просторового розміщення й функціонування природно-заповідних територій і об’єктів, що виступають основою структури функціонуючої і перспективної регіональної екологічної мережі.

Створення регіональної екологічної мережі передбачає впровадження низки принципів положень щодо оптимізації структури природно-заповідного фонду. Проводячи аналіз функціонально-просторової структури природно-заповідного фонду області, визначено, що він не є оптимальним. Це пояснюється малим і непропорційним ступенем заповідання території, малою кількістю заповідних об’єктів поліфункціонального значення. Природно-заповідний фонд Східного Поділля в географічному просторі сформований нерівномірно як у широтному, так і меридіональному аспектах. Ступінь концентрації об’єктів природно-заповідного фонду збільшується із заходу на

схід, із півночі на південь. Більшість об'єктів природно-заповідного фонду Східного Поділля входять до складу регіональної екологічної мережі як біоцентри, екосистеми, частина ареалів сполучних територій. Проте майже не проводять їх аналіз на відповідність як природним ядрам, буферним зонам, відновлювальним територіям, так і територіям рекреаційного призначення. Ключові території (природні ядра природно-заповідного фонду), як правило, утворюють об'єкти природно-заповідного фонду [1, 3].

Значний відсоток заповідання лісових екосистем свідчить про те, що у лісовому господарстві Східного Поділля створені жорсткі критерії щодо принципів збалансованого господарювання, і вони в повній мірі відповідають вимогам Всеєвропейської стратегії збереження біорізноманіття. Серед проблем, що виникли у цьому напрямку діяльності, є недостатньо зважене дотримання принципів збереження біорізноманіття при створенні територій і об'єктів природно-заповідного фонду, зокрема:

1) випадки загострення проблем соціального розвитку в деяких районах області після створення на їх території об'єктів природно-заповідного фонду (скорочення виробництва, ліквідація робочих місць, ускладнення в організації виконання господарських заходів);

2) недостатньо оперативне вирішення питань щодо інвентаризації, заміни, проведення заходів з реконструкції, відновлення територій і об'єктів природно-заповідного фонду, що деградують тощо [4].

Станом на 01.01.2020 року фактична площа територій та об'єктів природно-заповідного фонду Східного Поділля складає 59797,1 га - 2,25 % від загальної площі області (табл. 1) [1].

Таблиця 1

Структура природно-заповідного фонду Східного Поділля

Категорії територій та об'єктів ПЗФ	На 01.01.2020 р.	
	кількість, штук	площа, га
Природні заповідники	-	-
Біосферні заповідники	-	-
Національні природні парки	1	20203,4
Регіональні ландшафтні парки	4	18468,4
Заказники загальнодержавного значення	21	13563,7
Заказники місцевого значення	130	11532,7
Пам'ятки природи загальнодержавного значення	10	322
Пам'ятки природи місцевого значення	186	685,6
Дендрологічні парки місцевого значення	1	10
Парки - пам'ятки садово - паркового мистецтва загальнодержавного значення	11	401
Парки – пам'ятки садово - паркового мистецтва місцевого значення	26	396,1
Заповідні урочища	30	734,4
РАЗОМ:	420	66317,3
<i>% (площа області – 2649287,00 га)</i>	<i>2,51</i>	

Стан природно-заповідного фонду Східного Поділля свідчить про те, що просторова структура заповідних територій є нерівномірною, тому це є негативним фактором, який впливає на стійкість регіональної екомережі. Огляд реєстру природно-заповідного фонду Східного Поділля показує, що переважна кількість адміністративних районів мають низькі показники заповідності (табл. 2) [3].

Таблиця 2

Класифікація об'єктів природно-заповідного фонду Східного Поділля

Адміністративні райони		Всього заповідних територій		Входять до складу ін. заповідних територій		Заповідність території районів у % до загальної площі
назва	площа	шт.	площа, га	шт.	площа, га	
м. Вінниця	1250	11	178,97	1	3,8	1,45
Барський	1110212	12	43,44			0,04
Бершадський	128583	13	781,72			0,60
Вінницький	91878	33	1177,17	1	27,0	1,28
Гайсинський	110247	13	426,52			0,84
Жмеринський	117093	20	1264,75	1	775,6	1,08
Іллінецький	91452	6	583,23			0,64
Калинівський	108578	6	49,41			0,04
Козятинський	113131	8	159,55			0,14
Крижопільський	88431	4	138,95			0,16
Липовецький	96940	4	15,43			0,02
Літинський	95983	10	2582,06	2	2272,9	2,69
Могилів-Подільський	93293	29	2511,22	2	1082,4	2,69
Муровано-Куриловецький	88647	15	1494,67			1,68
Немирівський	129201	21	1538,69	1	57,6	1,19
Оратівський	87235	5	255,91			0,29
Піщанський	59529	9	1058,12			1,78
Погребищинський	119989	8	818,36			0,68
Теплицький	80892	10	142,49			0,18
Тиврівський	88160	12	104,25			0,12
Томашпільський	77849	9	121,31			0,15
Тростянецький	94510	25	1779,04			1,81
Тульчинський	112381	15	1144,82	1	21,8	0,99
Хмільницький	125325,6	9	791,1			0,63
Чечельницький	59161	7	4809,57			6,33
Чернівецький	75908	7	2468,93	3	2440,5	4,17
Шаргородський	113679	10	190,72			0,16
Ямпільський	78839	12	722,86	1	26,3	0,92
Разом:		343	27353,26	13	6707,9	1,02

Аналізуючи структуру природно-заповідного фонду Східного Поділля можна визначити, що найбільша кількість заповідних територій у Могилів-Подільському районі – 29 шт., площа їх становить 2511,22 га., 2 шт. із них

входять до складу інших заповідних територій (1082,4 га), заповідність території до загальної площі становить – 2,69%; найменша кількість заповідних територій Східного Поділля знаходиться у Крижопільському та Липовецькому районі по 4 шт. площею 138,95 га та 15,43 га, відповідно 0,16 і 0,02%.

Висновок. Таким чином, можна зробити висновок, що темпи розвитку природно-заповідного фонду відстають від задекларованих у програмних документах. Це пов'язано із рядом проблем у законодавчій, економічній, технічній та інших сферах, які взаємодіють між собою. Не врахування економічної, соціальної чи іншої складової призведе до втрати існуючих об'єктів природно-заповідного фонду.

Отже, основними шляхами збільшення природно-заповідного фонду Східного Поділля має стати вилучення цінних об'єктів з природного господарства і переведення їх у ланку заповідних; включити до єдиної системи природоохоронних об'єктів як натуральні так і антропогенні ландшафтні комплекси та при створенні заповідних об'єктів необхідно враховувати висотні особливості території.

Список використаних джерел

1. Департамент екології та природних ресурсів. Доповідь про стан навколишнього природного середовища у Вінницькій області. Вінницька ОДА. Вінниця, 2016. 244 с.
2. Закон України “Про природно-заповідний фонд” із змінами від 23.05.2017 (16/06/1992). [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2456-12>.
3. Мудрак О.В. Функціонально-просторовий аналіз природно-заповідного фонду Вінницької області в контексті стратегії збалансованого розвитку. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2014. Вип. 24.7.
4. Мудрак О.В., Мудрак Г.В. Природно-заповідний фонд екологічної мережі Поділля в структурі адміністративно-територіального поділу. Збірник матеріалів II-го Всеукраїнського з'їзду екологів з міжнародною участю. м. Вінниця. 2009. С. 231-235.

УДК 504.6

Тівонішена Б.В., студентка спеціальності 101 “Екологія”, ступеня вищої освіти “Магістр” КЗВО “Вінницька академія безперервної освіти”.

Науковий керівник: **Поліщук В.М.** – кандидат географічних наук, доцент, доцент кафедри екології, природничих та математичних наук КЗВО “Вінницька академія безперервної освіти”.

СТРАТЕГІЧНІ ПІДХОДИ ПОВОДЖЕННЯ З ТВЕРДИМИ ПОБУТОВИМИ ВІДХОДАМИ В КАЛІНІВСЬКОМУ РАЙОНІ

В статті подано аналіз існуючих проблем та напрямків вдосконалення сфери поводження з твердими побутовими відходами у Калинівському районі. Визначено перелік складностей, з якими стикаються місцеві органи влади при поводженні з ТПВ. Розкрито особливості умов покращення та варіантів вирішення проблемних питань у сфері поводження з ТПВ на регіональному рівні.

Ключові слова: *тверді побутові відходи, Калинівський район, управління ТПВ.*

The article presents an analysis of existing problems and areas for improving the field of solid waste management in Kalinov district. A list of difficulties faced by local authorities in handling solid waste has been identified. The peculiarities of the conditions of improvement and